

พุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง กาเหว่าที่บางเพลง

จรูญ เวช*

นวนิยายไทยที่มีแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา หรือมีพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในระหว่างการดำเนินเรื่องมีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน เนื่องด้วยผู้แต่งเป็นคนไทย อยู่ในสังคมไทยและนับถือศาสนาพุทธ ย่อมหนีไม่พ้นอิทธิพลทางสังคมที่มีต่อการสร้างวรรณกรรม กล่าวคือ ความคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังมาตั้งแต่เล็กจนเติบโตย่อมถ่ายทอดลงสู่งานเขียนอาจจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ และเมื่อผลงานปรากฏสู่สายตาของผู้อ่าน ย่อมสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อด้านศาสนาเหล่านั้นไม่มากก็น้อย เรื่องกาเหว่าที่บางเพลงเป็นนวนิยายเรื่องหนึ่งที่ได้นำเสนอแนวคิดด้านพุทธศาสนาไว้อย่างน่าสนใจ แสดงให้เห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม การได้ศึกษาพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้จึงช่วยให้เข้าใจสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น

นวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง เป็นบทประพันธ์ของ พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เริ่มต้นนั้นผู้เขียนเขียนเรื่องนี้ลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน เป็นลักษณะการเขียนแบบวันต่อวันติดต่อกันจนจบ ต่อมาได้รับการจัดพิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์สยามรัฐ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ในคำชี้แจงของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนกล่าวว่า “ผมได้ตั้งใจเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นให้เป็นนวนิยายวิทยาศาสตร์ที่สมมติว่าเกิดขึ้นในชุมชนไทย ชุมชนหนึ่ง ซึ่งในหนังสือเล่มนี้เรียกว่าบางเพลง และคนที่บางเพลงนั้นก็คนไทยแบบธรรมดาที่อยู่บนชนบท เป็นสังคมที่เล็กและออกจะแคบ และทั้งชุมชนนั้นนับถือศาสนาพุทธด้วยกันทั้งสิ้น” (คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๓๒)

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรื่องเริ่มต้นที่ยานอวกาศจากนอกโลกมาลงที่หมู่บ้านบางเพลง ซึ่งผู้เขียนกำหนดให้เป็นชนบทที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก หลังจากนั้นก็ได้มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นในหมู่บ้าน กล่าวคือ ผู้หญิงบางเพลง ๒๑๔ คนตั้งครุภักดิ์พร้อมกัน และคลอเคลียพร้อมกัน การคลอเคลียมีลักษณะผิดธรรมชาติ เด็กเหล่านี้โตเร็วกว่าเด็กทั่วไป มีลักษณะผิดไปจากคนธรรมดา คือมีไฟที่หางตาขาว กะพริบตาโดยเอาเปลือกตาล่างขึ้นบน มีเขี้ยว และสื่อสารกันได้ทางจิต มีอำนาจพิเศษ และชอบกินเนื้อสัตว์ดิบๆ ผู้แต่งได้เขียนถึงปฏิกิริยาของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต่อมาเด็กต่างดาวกลุ่มนี้หลายคนเสียชีวิตด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ เด็กที่เหลืออยู่จึงเกิดความหวาดกลัวและได้รู้ว่าชีวิตไม่เป็นอมตะดังที่พวกตนเข้าใจแต่แรก สุดท้ายจึงพากันกลับไปยังดาวของตนโดยมียานอวกาศมารับไป บางเพลงจึงกลับเข้าสู่ภาวะปกติและอยู่กันอย่างมีความสุขต่อไป

การศึกษาพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงนี้มุ่งที่จะศึกษาใน ๒ ประเด็นคือ พุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง และความสำคัญของพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

พุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง

นวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงเป็นเรื่องราวของสังคมชนบทไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตจึงผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องได้สะท้อนให้เห็นพุทธศาสนาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑. หลักธรรมในพุทธศาสนา

ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงได้สะท้อนให้เห็นหลักธรรมในพระพุทธานุศาสน์หลายประการ ดังนี้

๑.๑ ทุกขอริยสังข์

ทุกขอริยสังข์ เป็นอริยสังข์หรือความจริงที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ข้อ ๑ ในจำนวน ๔ ข้อ หมายถึงความรู้เรื่องลักษณะของทุกข์ (คิฤฤทธิ ปราโมช ๒๕๒๐: ๒๒) ซึ่งความหมายของทุกข์ในทางพุทธ คือสิ่งที่ดำรงคงทนอยู่ไม่ได้ ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วจะต้อง

เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะป็นสัตว์หรือวัตถุใดก็ตาม ความทุกข์มี ๒ ลักษณะ ได้แก่
 ทุกข์ที่เกิดเอง คือความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เรียกว่าทุกข์ทางกาย และทุกข์ที่เกิดขึ้น
 ในใจเป็นครั้งคราว เช่น ความโศกเศร้าในสิ่งที่ไม่สมหวัง เรียกว่าทุกข์ทางใจ (ก่องแก้ว
 เจริญอักษร ๒๕๔๑: ๔๙) ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงได้กล่าวถึงความทุกข์ในลักษณะ
 ของความเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของร่างกาย
 หลักธรรมในข้อนี้ผู้เขียนได้นำเสนอเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง โดยผ่านตัวละครสำคัญ
 ในเรื่องก็คือเด็กที่มาจากนอกโลกแต่มาอาศัยผู้หญิงในบางเพลงเป็นที่เกิด จำนวน ๒๑๔
 คน ในเบื้องต้นเด็กต่างดาวเหล่านี้ไม่เชื่อในเรื่องการแก่ เจ็บ และตาย เชื่อว่าชีวิตที่
 เกิดมาเป็นอมตะ เกิดแล้วก็เติบโตและจะคงอยู่ตลอดไปเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตที่ดาว
 ของตน ผู้อ่านทราบได้จากคำบอกเล่าของหลวงพ่อดิมที่เล่าให้ผู้ใหญ่บ้านฟังว่า

“มันบอกอาตมาขอบกล อาตมาก็ยังงงอยู่จนทุกวันนี้ มันบอกว่าที่เดิมของ
 มันก่อนที่มันจะมาที่นี้นั้น ทุกขอริยสังข์ไม่มี”

“แล้วมันมีอะไรเล่าครับ?” ผู้ใหญ่บุญเทียมร้องขึ้น

“มันบอกว่า ที่เดิมของมันนั้น เกิดเที่ยง เกิดแล้วก็ไม่เสื่อม ไม่แก่ ไม่ตาย
 มันว่าของมันอย่างนี้”

(หน้า ๙๔-๙๕)

อย่างไรก็ตามหลวงพ่อยังเชื่อในอริยสังข์ข้อนี้ ไม่คิดว่าจะมีใครหรือสิ่งใดรอด
 พันไปได้ ท่านกล่าวกับสารวัตรว่า

“...ทุกขอริยสังข์ของพระพุทธเจ้าเป็นข้อเท็จจริง ถึงใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ต้อง
 ประสบเข้ากับตนเอง เด็กพวกนี้มันจะมาจากเดือนจากดาวที่ไหน อาตมาไม่ทราบ
 แต่ทราบได้ที่มันยังอยู่ในโลกนี้ มันจะต้องพบความจริงเข้าวันหนึ่ง แล้วถึงวันนั้น
 มันก็จะรู้เองว่าอะไรเป็นอะไร...”

(หน้า ๑๙๐)

และในที่สุดหลักธรรมข้อนี้ก็ปรากฏชัดแก่เด็กต่างดาว เมื่อเกิดไขหวัดใหญ่
 ระบาดทั่วหมู่บ้าน ซึ่งถ้าเป็นคนธรรมดาก็สามารถรักษาให้หายได้เพราะไม่ใช่โรคร้าย
 แรงนัก แต่เด็กต่างดาวจำนวน ๖๓ คนป่วยด้วยโรคนี้ แม้เด็กที่เหลืออยู่จะช่วยกันส่ง
 กระแสจิตเพื่อให้หายจากโรค แต่ก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ และทยอยกันเสียชีวิต
 ถึง ๖๓ คน เมื่อแพทย์ผ่าศพพิสูจน์ พบว่าเด็กที่เสียชีวิตทุกคนไม่มีม้ามซึ่งเป็นผล

ทำให้ร่างกายไม่สามารถต้านทานต่อเชื้อโรคได้ เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ทำให้เด็กต่างดาวที่เหลืออยู่มีอาการหวาดหวั่น กลัวว่าจะเกิดขึ้นแก่ตนเอง จากเดิมที่เป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง อดจากลำพญา ก็กลับเป็นคนเชื่องมงาย และปฏิกิริยาของชาวบ้านที่มีต่อเด็กกลุ่มนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่หวาดกลัวและศรัทธาในอำนาจพิเศษจนถึงขั้นกราบไหว้บูชา ก็เสื่อมศรัทธาและลดความหวาดกลัวลง ในที่สุดเด็กต่างดาวที่เหลืออยู่จำนวน ๑๕๑ คนก็เดินทางกลับไปยังดาวที่ตนมา ก่อนกลับได้ไปพบหลวงพ่อดิมเพื่อบอกลา และในเวลานี้เด็กกลุ่มนี้ก็ได้ยอมรับความจริงในเรื่องทุกขอริยส์จ้อย่างไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ เด็กต่างดาวที่ชื่อสมพรซึ่งเคยอาศัยอยู่ที่วัดและคุ้นเคยกับหลวงพ่อดิมได้พูดแทนเด็กทั้งหมดว่า

“หลวงพ่อดิม ที่หลวงพ่อดิมสั่งสอนและอธิบายให้พวกผมฟังเรื่องทุกขอริยส์จ้อยนั้น เดียวนี้ผมเชื่อหลวงพ่อดิมแล้ว ว่าทุกขอริยส์จ้อยเป็นของจริง เป็นสังขรรณ ย่อมจะเกิดแก่คนและสิ่งทั้งปวง ไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ ความรู้ของพวกผมเกี่ยวกับที่เดิมที่เคยอยู่นั้น เป็นความรู้ที่ไม่ทั่วถึง พวกผมเข้าใจว่าที่นั่นมีแต่เกิด ไม่มีแก่ ไม่มีเจ็บ ไม่มีตาย แต่แล้วพวกผมก็ได้มาประสบกับความเจ็บและความตายด้วยตนเอง ทำให้เกิดหวาดกลัวเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อนึกได้ว่าเป็นของธรรมดา ต้องเกิดแก่ทุกคนแล้ว ความกลัวนั้นก็หมดไป ส่วนเรื่องที่พวกผมถูกนำเข้ามาใส่แม่ที่บางเพลงนั้น พวกผมรู้เหตุว่าเพราะท้องแม่ที่ที่เดิมของผม ไม่สามารถจะเลี้ยงลูกได้อีกแล้ว พวกผมจึงคิดกันแล้วตีความเอาว่า นั่นคืออาการของความแก่ถึงจะไม่แก่ทีละคนก็แก่พร้อมกันทั้งหมด ซึ่งจะทำให้พี่ขันธ์พวกผมหมดสิ้นลง เขาจึงต้องเอาเชื้อมาปลอຍที่โลกนี้ เป็นการทดลอง และหากทำได้สำเร็จ เขาก็จะเอามาปลอຍอีก และในที่สุดก็จะครองโลกนี้ แต่เมื่อการทดลองนั้นไม่สำเร็จ พวกผมเริ่มตายลง เขาก็สั่งมาว่าจะเอาตัวกลับ ไม่อยากให้ต้องตายอีก แล้วคิดไปทดลองที่โลกอื่นต่อไป”

“เป็นอันว่าพวกเอ็งยอมรับเชื่อถือในทุกขอริยส์จ้อยของพระพุทธเจ้าแล้วใช่ไหม?”

“ใช่ครับ พวกผมเชื่อกันหมดแล้วทุกคน”

๑.๒ ไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะ ๓ ประการ บางทีเรียกว่า สามัญลักษณะ เพราะเป็นลักษณะของสภาพทุกอย่างที่ต้องมีเป็นธรรมดา ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

อนิจจัง หมายถึง ความไม่เที่ยง ไม่แน่นอน ไม่มีอะไรที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ได้ตลอดไปไม่มีดับ

ทุกขัง หมายถึง ความเป็นทุกข์ ความทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้

อนัตตา หมายถึง ความไม่มีตัวตน ไม่ใช่ตัวของเรา เป็นของที่จะต้องเกิดขึ้นแล้วต้องผันแปรไปตามธรรมชาติ (บุญมี แทนแก้ว ๒๕๔๕: ๖-๗)

ลักษณะเหล่านี้ย่อมปรากฏในทุกสิ่งทั้งที่มีวิญญาณและไม่มีวิญญาณ ไม่มีการยกเว้น สรรพสิ่งทั้งปวงย่อมตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ ธรรมะข้อนี้ปรากฏชัดเจนจากเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง ตัวอย่างเช่น

การล้มป่วยและเสียชีวิตของเด็กต่างดาวจำนวน ๖๓ คน ทำให้เด็กต่างดาวที่เหลืออยู่เกิดความทุกข์เพราะหวาดกลัวว่าจะเกิดขึ้นกับตน ภายหลังเข้าใจได้ว่าเป็นความธรรมดาที่ต้องเกิดขึ้น และยอมรับในเรื่องความไม่เที่ยงของทุกสรรพสิ่ง รู้ว่าตัวตนไม่ใช่ของตน เพราะไม่สามารถบังคับให้ไม่เจ็บไม่ตายได้

การที่เด็กต่างดาวทำให้คนในหมู่บ้านเกรงกลัว นับถือและศรัทธาในอิทธิฤทธิ์ แต่เมื่อถึงคราวที่พวกตนไม่มั่นใจในอำนาจ เนื่องจากไม่สามารถใช้กระแสนิจรักษาเพื่อนได้ และกลัวความตาย เด็กเหล่านี้ก็กลับกลายเป็นคนที่หวาดกลัวไปเสียเอง และความรู้สึกของชาวบ้านก็ไม่ได้มองว่าเด็กพวกนี้เหนือตนหรือต้องเกรงกลัวอีกต่อไป เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจหรือสิ่งใดๆ นั้นไม่เที่ยง ที่เคยมีก็กลับไม่มีได้ ที่เคยไม่มีก็กลับมีได้เช่นกัน พุทธศาสนาจึงสอนว่าให้ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เพราะทุกอย่างย่อมผันแปรและเปลี่ยนแปลงไปได้เสมอ ดังคำบรรยายของผู้เขียนที่ว่า

...และคนที่ยังเหลืออีก ๑๕๑ คนนี้ ได้เปลี่ยนกิริยาอาการแตกต่างไปจากเดิมเหมือนกันหมด ที่เคยเป็นคนองอาจกล้าหาญ ทำอะไรกระฉับกระเฉงมีเรี่ยวแรงมาก ก็กลับเปลี่ยนเป็นคนซึม จะทำอะไรก็เชื่องช้า และที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ มีอาการหวาดกลัวอะไรบางอย่าง เหมือนกับที่คนบางเพลงได้เคยหวาดกลัวมาครั้งหนึ่ง คนพวกนี้เคยทำให้ชาวบ้านบางเพลงต้องหวาดกลัวมาอย่างไร ดู

อาการกิริยาเดียวกัน คนพวกนี้ก็เกิดความหวาดกลัวเช่นเดียวกัน และเป็นความหวาดกลัวที่ดูเหมือนจะมากกว่าที่คนบางเพลงเคยมีเสียอีก...เพราะไม่รู้ว่าคุณเจ็บและความตายนั้นจะมาถึงตัวเมื่อไร ในที่สุดจะพูดจะจาอะไรกัน หรือกับใคร ก็ต้องเสียวหลังดูเสียก่อนว่าจะไรมาข้างหลังหรือไม่ อย่างที่คนบางเพลงเคยทำมาไม่มีผิด

(หน้า ๒๐๑-๒๐๒)

การที่ผู้หญิงบางเพลงที่ทราบว่าคุณตั้งครรรค์ต่างๆ ที่ยังไม่สามีสามี เป็นทุกข์เพราะอับอายและเกรงคำติฉินนินทาว่าไม่รักนวลสงวนตัว และไม่รู้ว่าเป็นพ่อของเด็กในครรรค์ เช่นในกรณีของประพันธ์และแก้วซึ่งเป็นคู่รักกัน คบกันในกรอบของประเพณี และระคอดยที่จะแต่งงานกัน แต่เมื่อแก้วตั้งครรรค์ขึ้นมา ทำให้ประพันธ์ผิดหวังและเสียใจมาก ประกาศเลิกคบกับแก้วด้วยข้อกล่าวหาที่ว่าแก้วแอบไปมีสัมพันธ์กับชายอื่น แก้วจึงเป็นทุกข์มากเพราะไม่สามารถทำให้ประพันธ์เชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนได้ หรือคนที่สามีสามีแต่รู้ว่าลูกในครรรค์ไม่ใช่ลูกของสามี ก็มีผลทำให้สามีเกิดความระแวง ทะเลาะเบาะแว้งกัน ถึงขั้นเลิกร้างกันไปก็มี ส่วนหญิงที่ไม่ตั้งครรรค์จำนวน ๒๔ คน อันเนื่องมาจากไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านในวันที่ยานอวกาศมาลงที่บางเพลง ก็มีทุกข์ด้วยเช่นกัน ทุกข์ที่เกิดจากความรู้สึกผิดแปลกไปจากผู้หญิงส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเกรงว่าจะถูกรังเกียจ ดังที่ครูจ้อยซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้หญิงที่ไม่ได้ตั้งครรรค์พบกับผู้หญิงพวกเดียวกันว่า

“การที่เราไม่เหมือนกับใครอื่นเขานั้น อาจทำให้เราต้องถูกรังเกียจหรือถูกมองดูว่าเป็นคนที่ไม่อยู่ในหมู่บ้าน เป็นคนนอกคอก อาจทำให้พวกเรารู้สึกไม่สบายใจได้มาก..”

(หน้า ๔๗)

การที่อาจารย์ยุพามองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบางเพลง และมองลูกตนเองโดยปราศจากอคติทางสี คือ ไม่ยึดมั่นว่าเด็กนั้นเป็นของตนเองจนปราศจากการเปิดใจยอมรับ และสังเกตถึงสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้น จึงทำให้เธอมีใจที่เป็นกลาง ยึดหลักเหตุผลเป็นที่ตั้ง เข้าใจและยอมรับความคิดเห็นของสามีว่าลูกของตนนั้นมีลักษณะผิดไปจากมนุษย์ธรรมดา ซึ่งอาจารย์ยุพเองก็เฝ้าสังเกตในความผิดปกตินั้นเช่นกัน ถือได้ว่าอาจารย์ยุพได้นำหลักธรรมะในข้ออนัตตมามาใช้กำกับจิตใจของตนได้เป็นอย่างดี

๑.๓ ขันติธรรม

ขันติธรรม คือความสามารถควบคุมความทุกข์ที่เกิดจากความหิว ความกระหาย ความร้อน ความหนาว และอื่นๆ ได้ (บุญมี แทนแก้ว ๒๕๔๕: ๓๘) นั่นก็คือความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พอใจ

หลักธรรมข้อนี้ ปรากฏให้เห็นจากปฏิกริยาของชาวบ้านบางเพลงหลายคนที่ไม่ตีโพยตีพายกับเรื่องที่ถูกผู้หนึ่งตั้งครรรค์พร้อมกัน และเฝ้าดูเหตุการณ์ต่อไปด้วยความใจเย็น ดังคำบรรยายที่ว่า

คนที่ประสบต่อเหตุการณ์นี้ แล้วตัดสินใจเองง่าย ๆ ว่าอะไรเป็นอะไรก็มีอยู่มาก แต่คนที่ประสบเหตุการณ์นี้แล้วเฝ้ารอดู ว่าอะไรจะเกิดขึ้นด้วยขันติธรรม ก็มีอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกันในบางเพลง

(หน้า ๒๒)

ตัวละครในเรื่องนี้หลายตัวรู้จักใช้หลักธรรมในข้อนี้ระงับจิตใจไม่ให้ตื่นตระหนกกับเหตุการณ์ประหลาดที่คนในหมู่บ้านตั้งครรรค์พร้อมกันจนทำอะไรอย่างไรสติดอกไป เช่น อาจารย์ยุพาและอาจารย์สมศักดิ์ สามิภรรยาที่เชื่อว่าลูกในท้องนั้นไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาโดยธรรมชาติ เพราะทั้งสองเคยให้แพทย์ที่กรุงเทพฯ ตรวจแล้วพบว่าอาจารย์สมศักดิ์นั้นมีอาการไม่ถึงกับเป็นหมันแต่ก็มีลูกไม่ได้ และอาจารย์สมศักดิ์ก็ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจว่าภรรยาของตนนอกใจ ทั้งสองคนคุยกันด้วยเหตุผล ใช้ความเป็นนักวิชาการร่วมกันหาคำอธิบายกับสิ่งที่เกิดขึ้น และแม้ว่าจะไม่ได้คำตอบที่แน่ชัด ทั้งสองก็ไม่ตีโพยตีพายและเฝ้ารอดูสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปด้วยความใจเย็น หรือครุจ้อย หญิงสาวในหมู่บ้านที่ไม่ตั้งครรรค์อันเนื่องมาจากไม่อยู่ที่หมู่บ้านในคืนที่ยานอวกาศมาลงจอด เมื่อรู้ว่าตนผิดแปลกไปจากผู้หญิงส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน แม้จะมีความสงสัยและกังวลใจเกี่ยวกับความผิดปกติที่เกิดขึ้น แต่ก็พยายามดำรงชีวิตไปตามปกติ โดยเก็บเรื่องของตนไว้ไม่บอกใครพร้อมทั้งสืบหาผู้หญิงที่ไม่ตั้งครรรค์เหมือนกับตนอย่างไรบ้าง เพราะครุจ้อยไม่แน่ใจว่าปฏิกริยาของคนในหมู่บ้านจะเป็นอย่างไรหากทราบว่าตนหรือผู้หญิงบางคนแตกต่างจากผู้หญิงทั่วไปในหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าตัวละครเหล่านี้ใช้หลักขันติธรรมเป็นที่ตั้ง รู้จักอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่เกิดขึ้น แม้จะเกิดความวิตกกังวลและวุ่นวายใจอยู่ไม่น้อย การที่ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครทั้ง ๓ ตัวนี้เป็นตัวอย่างของผู้มีขันติธรรม เพราะถือว่าผู้ที่มีการศึกษาย่อมที่จะรู้จักใช้ปัญญา และมี

สติในการที่จะพยายามหาเหตุผลเพื่อแก้ปัญหา มากกว่าการใช้อารมณ์ ผลดีที่เกิดขึ้น ก็คือปัญหาต่างๆ ก็จะไม่บานปลาย และลดความบาดหมางใจกันกับคนรอบข้างได้อีกด้วย

๑.๔ กรรม

สังคมชาวพุทธเชื่อในเรื่องของกรรม ในหลักคำสอนได้กล่าวถึงศรัทธาของ โลกีย์ธรรมว่ามีอยู่ ๔ อย่าง ได้แก่

กรรมสัทธา คือความเชื่อในกรรม กรรมหมายถึงการกระทำ เชื่อว่ากรรม นั้นเป็นของสำคัญและมีความหมาย ไม่ใช่กระทำอะไรแล้วไม่มีความหมาย

วิปากสัทธา คือเชื่อว่ากรรมนั้นต้องมีผล หรือเชื่อในผลของกรรมด้วย หมายความว่า ถ้าทำความดีแล้ว กรรมดีที่ทำนี่ย่อมจะต้องมีผลดี และถ้าทำชั่ว กรรมชั่วย่อมจะต้องมีผลชั่ว

กัมมัสสกตาสัทธา คือเชื่อว่าสัตว์โลกทุกชนิดเกิดจากกรรม และมีกรรมเป็น ของตนตลอดไป

ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้จักรัชมอันเที่ยงแท้แน่นอนโดยไม่มีที่สงสัย หมายความว่า ธรรม สิ่งใดที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และทรงสั่งสอนต่อมานั้น เป็นธรรมที่ถูกต้องทั้งสิ้น (คติกฤทธิ ปริโมช ๒๕๒๐: ๗๓)

หลักคำสอนเรื่องกรรมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ เห็นได้จากการกระทำ และผลของการกระทำที่เกิดขึ้นกับเด็กต่างดาว ซึ่งตรงกับคำสอนที่ว่า ใครทำกรรมเช่นไร ก็ย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น ในตอนแรกเด็กต่างดาวทำให้ชาวบ้านหวาดกลัว และหวาดระแวงในพฤติกรรมของเด็กเหล่านี้ นอกเหนือจากการมีร่างกายและการเติบโต ที่ผิดปกติ ได้แก่ การกินเนื้อสัตว์ดิบๆ การทำตัวนิ่งเฉย พูดน้อย ไม่อยู่ในอิริยาบถของ พ่อแม่ การใช้กระแสจิตคุยกันในพวกเดียวกัน การชุมนุมกันในเวลากลางคืน และเหตุการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นซึ่งชาวบ้านยังหาสาเหตุที่แน่ชัดไม่ได้แต่คาดเดาว่าน่าจะเป็นฝีมือของเด็กเหล่านี้ เช่น การตายของคนในหมู่บ้าน สัตว์ในหมู่บ้านหายไปจำนวนมาก การพบซากสัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติน่าสยดสยอง และเมื่อเด็กเหล่านี้ใช้อำนาจทางจิตกันน้ำไม่ให้ท่วมหมู่บ้าน ดับไฟที่ไหม้โรงสี ซึ่งแท้จริงแล้วพวกตนเป็นผู้จุดไฟ ขึ้นมาแต่ชาวบ้านไม่ทราบ ก็มีผลทำให้คนทั่วทั้งหมู่บ้านเกิดความนับถือศรัทธา เคารพ

กราบไหว้ ชาวบ้านนั้นแม้จะพอใจที่เด็กกลุ่มนี้ดูแลทุกข์สุขของคนในหมู่บ้าน แต่ก็มี ความหวาดกลัวในอำนาจ เกรงว่าหากทำสิ่งใดไม่เป็นที่พอใจก็อาจจะได้รับผลร้ายต่อ ชีวิตได้ แต่แล้วผลกรรมก็กลับสนองเด็กเหล่านี้ เมื่อเกิดโรคไข้หวัดใหญ่ระบาด ส่งผล ให้เด็กต่างดาวเสียชีวิตลงจำนวนมาก เด็กที่เหลืออยู่จึงเกิดความหวาดกลัว จะเห็น ได้ว่า เด็กเหล่านี้เคยทำให้ชาวบ้านบางเพลงต้องหวาดกลัวมาอย่างไร ตนก็เกิดความ หวาดกลัวเช่นเดียวกัน ดังที่ผู้เขียนบรรยายถึงพฤติกรรมของเด็กต่างดาวว่า

...มีอาการหวาดกลัวอะไรบางอย่าง เหมือนกับที่คนบางเพลงได้เคย หวาดกลัวมาครั้งหนึ่ง

...จะพูดจะอะไรกัน หรือกับใคร ก็ต้องเหลียวหลังดูเสียก่อนว่าจะไร มาข้างหลังหรือไม่ อย่างที่คนบางเพลงเคยทำมาไม่มีผิด

(หน้า ๒๐๒)

จะเห็นได้ว่า คำว่า กรรม ในหลักคำสอนของพุทธศาสนานั้นมีความหมาย กว้าง หมายถึง การกระทำ ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว แต่ในพจนานุกรมได้ให้ความหมายของ คำว่า กรรม ดังนี้ “น. (๑) การ, การกระทำ, การงาน, กิจ, เช่น พลีกรรม ต่างกรรม ต่างวาระ, เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม. (๒) การกระทำที่ส่ง ผลร้ายมายังปัจจุบัน หรือซึ่งจะส่งผลร้ายต่อไปในอนาคต เช่น บัดนี้กรรมตามทันแล้ว ระวังกรรมจะตามทันนะ. (๓) บาป, เคาระห์ เช่น คนมีกรรม กรรมของฉันแท้ๆ (๔) ความตาย ในคำว่า ถึงแก่กรรม” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ๒๕๔๖: ๑๕-๑๖)

กรรม ในความหมายที่คนไทยส่วนใหญ่ถึงมักเป็นความหมายในเชิงลบ คือมองว่าเป็นเรื่องของบาปเคราะห์ เป็นผลที่เกิดขึ้นอันไม่พึงปรารถนา หากว่าผลที่ เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องที่ดีและเกิดความพึงพอใจ มักจะใช้คำว่า บุญ มากกว่า

ในสังคมไทยนอกจากจะมีหลักกรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว คนไทยก็มักจะมีเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาประกอบอยู่ด้วย ชาวบ้านบางเพลง มีความศรัทธาในเรื่องของกรรมอย่างไม่มีข้อสงสัย ใครทำดีย่อมได้ผลดีตอบแทน นั่นคือ บุญ ใครทำชั่วย่อมได้ผลชั่วตอบแทน นั่นคือบาปที่กระทำ ซึ่งบุญและบาปนี้อาจส่งผล ได้ทั้งในชาตินี้หรือชาติหน้า คนไทยเชื่อเรื่องชาติภพ และกรรมนั้นก็สามารถติดตาม ผู้กระทำไปได้ตลอด เรื่องราวในอดีตชาติจึงส่งผลต่อปัจจุบันและอนาคตด้วย ตัวอย่าง

ความเชื่อเรื่องกรรม เช่น การมีลูกเป็นเรื่องของบุญกรรม

“...จะอยู่กันทั้งที พี่ขอลูกแก้วสักสองสามคนคงจะไม่ขัด”

“พี่พันธุ์หุตะไรก็ไม่รู้ เรื่องลูกเด๋ามันเป็นเรื่องของบุญของกรรม บทจะมี มันก็ได้เองพี่ไม่ต้องไปเดือดร้อนหรอก”

(หน้า ๑๑)

“พี่ก็คิดเหมือนกันสิน พี่ไม่ใช่คนใจไม่ใส่ระกาะไธอย่างนั้นหรือก ้อเรื่อง มีลูกมีเด๋านี้ ขึ้นก็รู้ ว่ามันแล้วแต่บุญแต่กรรม”

“ฉันว่ามีกรรมเสียมากกว่าละพี่ มองไปยังไม่เห็นบุญที่ตรงไหนเลย กว่าที่- ้อพวกนี้มันจะโตขึ้นใช้งานได้ ก็อีกเป็นสิบๆ ปี ถึงตอนนั้น ฉันคงแก่ตายเสียแล้ว มั่ง”

(หน้า ๑๕-๑๖)

การทำแท้งเป็นบาปกรรม

“ฉันก็อยู่ของฉันดีๆ นั้นละบ้า แต่ทำไมมันท้องขึ้นมาได้ก็ไม่รู้ หาพอมันก็- ไม้ได้ มันหลายคนด้วยกัน บัญญาฉันก็ไม่มีจะเลี้ยงลูก ฉันก็เลยไปหาหมอที่เพื่อน เขารู้จักให้เอามันออกไป มันก็เลยเปลี่ยไปสองสามวันนี่แหละ”

“อ๊โฮว” ยายเชื่อตกใจร้องเสียงหลง “มึงไม่รู้จักบาปจักกรรม รู้จักอับอาย กันบ้างเขียวหรือสมัยนี้”

(หน้า ๕-๖)

ความทุกข์เป็นเรื่องของกรรม เช่น การที่ผู้หญิงบางเพลงตั้งครมรขึ้นมาโดย หาเหตุผลอธิบายไม่ได้ ผู้หญิงที่ยังเป็นโสดเกิดความเสียใจและอับอาย แต่คิดเสียว่า เป็นเรื่องของกรรมบันดาลให้เป็นไป

“คนเราก็เป็นอย่างนี้แหละ” ประพันธ์ว่า “มีอะไรก็ขัดไปที่บุญที่กรรม...”

“...ฉันก็รักษาเนื้อรักษาดตัวอย่างที่ฉันบอกพี่นั่นแหละ แต่กรรมเวรมันก็เกิด มาเป็นอย่างนี้ขึ้นได้ ฉันอยากจะตายเสียให้รู้แล้วรู้รอดไป...”

“...ฉันก็จนใจ จนอยู่กับมันมาร่วมได้ ๒ เดือน ฉันก็เกิดความรักความ- สงสารมันขึ้นมา จะเป็นบาปเป็นกรรมอย่างไรฉันก็ไม่รู้ละ”

(หน้า ๒๒-๒๓)

การที่ผู้หญิงบางเพลงหลายคนเกิดความทุกข์อันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ที่ผิดธรรมชาติ แล้วมองว่าเป็นเรื่องของกรรม เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยผ่อนคลายความทุกข์ และเกิดการยอมรับกับสภาพที่เป็นอยู่ได้มากขึ้น

แม้แต่ผู้หญิง ๒๔ คนที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ก็เกิดความทุกข์ เพราะเกรงว่าจะถูกมองว่าต่างจากคนหมู่มาก และเห็นว่าเป็นเรื่องของกรรม

“จะเป็นบุญหรือกรรมฉันก็ไม่รู้ แต่เริ่มต้น การที่เราไม่เหมือนกับคนอื่นเขา ทั้งบางนั้น ก็ทำตัวยากเหลือเกิน ฉันเห็นว่ามันเป็นกรรมอยู่แล้ว”

(หน้า ๔๗)

หลักธรรมะในเรื่องของกรรมนี้ มีธรรมะปลีกย่อยที่กล่าวถึงเรื่องอโหสิกรรมไว้ในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย อโหสิกรรมเป็นกรรมที่อยู่ในหมวดที่ ๑ คือกรรมที่ให้ผลตามคราว หมายความว่ากรรมกระทำกรรมนั้นจะเกิดผลอย่างไรบ้าง คือเป็นกรรมที่มีอันดับก่อนหลัง ถ้าเป็นกรรมหนักก็ให้ผลก่อน กรรมเบาก็ให้ผลช้า (คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๒๐: ๙๗) กรรมที่ให้ผลตามคราวนี้แบ่งออกเป็น ๔ อย่าง อโหสิกรรมเป็นกรรมลำดับสุดท้าย คือกรรมที่ไม่เกิดผล เป็นกรรมที่สิ้นสุดอยู่ในตัวของมันเอง ในพจนานุกรมหมายถึง “น. กรรมที่เลิกให้ผล; การเลิกแสดงแล้วต่อกัน, การไม่เอาโทษแก่กัน” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ๒๕๔๖: ๑๓๔๑) ธรรมะในข้อนี้ปรากฏในบทสนทนาของไสว หญิงสาวปากร้ายที่สำนึกผิดและขอโทษแม่คำที่ตนเคยพูดล่วงเกินไว้ และแม่คำก็ไม่ถือโทษโกรธอีกต่อไป ดังนั้น อโหสิกรรม จึงเป็นหลักธรรมะที่สำคัญที่ทำให้สังคมมีความสุข เพราะไม่เกิดการอาฆาตจองเวรอีกต่อไป

“...สิ่งใดที่ฉันล่วงเกินป้าไว้จึงอยากจะมาขอสมลาโทษ ขอได้โปรดอโหสิให้ฉันด้วย” ว่าแล้วนางไสวก็กราบยอขอ แล้วก็น้อมกราบยอแม่คำอีกหนึ่ง

“...แต่เอาเถอะ เมื่อเจ็งมากราบขอสมมาข้าก็ยินดีอโหสิให้...”

(หน้า ๔๑-๔๒)

๑.๕ ไตรสรณคัมภ์

การมีศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญมาก คนที่ไม่มีศรัทธาในเรื่องของกรรมและสังขารของพระพุทธเจ้า จะนับถือและปฏิบัติธรรมของศาสนาพุทธต่อไปไม่ได้ คนที่จะเข้าศาสนาพุทธได้นั้น ขั้นต้นต้องรับไตรสรณคัมภ์เสียก่อน คือต้อง

ประกาศว่าตนนั้นถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) ต้องถือพระธรรมเจ้าเป็นสรณะ และถือพระสงฆ์เจ้าเป็นสรณะ (คึกฤทธิ ปราโมช ๒๕๒๐: ๗๓-๗๔) นอกจากยอมรับไตรสรณคมน์แล้ว จะต้องมีความศรัทธาในทางธรรม คือเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรมด้วย

เด็กต่างดาวทั้งหมดได้ยอมรับและศรัทธาในหลักธรรมของศาสนาพุทธ เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่เพื่อนจำนวน ๖๓ คนป่วยและเสียชีวิตลง จากที่ไม่เคยนับถือ กราบไหว้หลวงพ่อดิเรก ก็เปลี่ยนเป็นให้ความเคารพศรัทธาในคำสอนของหลวงพ่อดิเรก และเชื่อในเรื่องของกรรมและทุกขอริยสังขซึ่งป็นสังขธรรมที่เป็นจริงทั่วทั้งจักรวาล เมื่อเด็กพวกนี้ได้มากกราบลาหลวงพ่อดิเรก เด็กต่างดาวที่ชื่อสมพรได้พูดแทนเด็กคนอื่นๆ ว่า

“...เดี๋ยวนี้ผมเชื่อหลวงพ่อดิเรกแล้ว ว่าทุกขอริยสังขเป็นของจริงเป็นสังขธรรม...”

(หน้า ๒๐๘)

แล้วหลวงพ่อดิเรกก็นึกอะไรขึ้นมาได้ จึงให้เด็กทั้งหมดพนมมือขึ้น แล้วให้รับไตรสรณคมน์ด้วยการให้เด็กเหล่านั้นว่าตามหลวงพ่อดิเรก

“พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ*
ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ
สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ** พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ...”

(หน้า ๒๐๙)

หลวงพ่อดิเรกให้ไตรสรณคมน์ครบ ๓ ครั้ง เด็กเหล่านั้นก็ว่าตามโดยพร้อมเพรียง เป็นการประกาศว่าตนนั้นนับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา เสียแล้ว หลวงพ่อดิเรกให้ศีลให้พร เด็กทั้งหมดก็มาลงกราบหลวงพ่อดิเรก ๓ ครั้ง แล้วลุกขึ้นเดินออกจากวัดไป

* พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่เคารพ เรียกว่าบุคคลเหล่านั้นซึ่งครองเรือนอยู่ ได้แสดงตนเป็นอุบาสก (ชาย) อุบาสิกา (หญิง) คือผู้อยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว (ก่องแก้ว เจริญอักษร ๒๕๔๑: ๙)

** ทุติยัมปิ แปลว่า แม้ครั้งที่สอง

๑.๖ เมตตา

ธรรมะในข้อเมตตานี้ อยู่ในพรหมวิหารธรรม คือธรรมของผู้ประเสริฐ มี ๔ อย่าง ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (บุญมี แทนแก้ว ๒๕๔๕: ๑๑๓)

เมตตา เป็นความรักที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ปราบปรามให้เขามีความสุข ศาสนาพุทธมุ่งสอนให้เรามีเมตตาต่อชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง พยายามเกื้อกูลชีวิตต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นสุขตามควร

แม้ว่าชาวบ้านในหมู่บ้านจะตระหนกตกใจและเกิดความสงสัยในเรื่องของการตั้งครุฑที่ผิดธรรมชาติของผู้หญิงในบางเพลง หรือบางคนก็เกิดอารมณ์โกรธหึงหวง ด้วยความเข้าใจผิด แต่พอนานเข้าก็เริ่มคุ้นและยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น และให้ความเมตตาต่อกับเด็กที่กำลังจะเกิดขึ้นมา ผู้เขียนได้สะท้อนหลักธรรมของชาวพุทธในข้อนี้ไว้อย่างแจ่มชัดในคำบรรยายที่ว่า

...แต่ก็เป็นคนที่อยู่ในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความนับถือในศาสนาพุทธ และได้รับการอบรมจากศาสนาพุทธจนถึงทุกวันนี้ ให้มีความเมตตา ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตคนอื่นหรือชีวิตสัตว์ เด็กหรืออะไรก็ตามที่มาเกิดในห้องผู้หญิงบางเพลงนั้น ถึงจะอย่างไรก็เป็นสัตว์ที่มีชีวิต ทางฝ่ายผู้หญิงที่มีท้องนั้นก็เป็นครรมาที่จะต้องยอมเกิดความรู้สึกของมารดา ย่อมจะต้องมีความรักบุตรที่เกิดมาในครรภ์ตน และมีเจตนาตามธรรมชาติที่จะต้องทะนุถนอมรักษาบุตรของตนไว้ให้ได้ ส่วนผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ชายในบางเพลง ซึ่งมีได้มีเหตุการณ์อันใดมากระทบตัวนั้น ที่แรกก็สงสัยและมีอารมณ์ต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่พอเข้า ๒ เดือน จะถึงเดือนที่ ๓ ความเมตตานั่นก็ดูเหมือนจะเกิดขึ้นในใจทั่วกันเช่นเดียวกัน...

(หน้า ๓๕-๓๖)

ความรู้สึกทั่วไปในระยะเข้าเดือนที่ ๓ นี้ เห็นจะพอเรียกได้ว่าเป็นความรู้สึกที่มาจากกรอบมโนธรรมในศาสนาพุทธ คือ เมตตา เมตตาต่อหญิงมีครรภ์ เมตตาต่อพ่อแม่หรือสามี หรือญาติพี่น้องของหญิงที่มีครรภ์ และที่สำคัญที่สุดก็คือ เกิดความเมตตาต่อสัตว์ที่มาเกิดในครรภ์ของหญิงที่เป็นชาวบ้านบางเพลง ความเมตตาอันหลังนี้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง

(หน้า ๓๗)

หลวงพ่อดิมซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านได้กล่าวกับชาวบ้านให้มีความเมตตากับสิ่งมีชีวิตทั้งปวงตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา ดังคำพูดที่ว่า

“...สัตว์ที่มากเกิดในครรภ์มารดาที่บางเพลงนั้น เป็นสิ่งมีชีวิต จึงควรแก่ความเมตตา และเมื่อได้มาในลักษณะแปลกประหลาดอย่างนี้ อาตมาเห็นว่ายิ่งควรจะได้รับ ความเมตตาให้มาก”

(หน้า ๓๔)

เมื่อเด็กเกิดมาก็ได้รับความรักความเมตตาจากผู้เป็นแม่ คนที่เป็นสามีก็เกิดความรักและห่วงใยเด็กเหมือนเป็นลูกแท้ๆ ของตน ส่วนญาติพี่น้องที่เคยขุนเคืองสงสัยก็พร้อมที่จะร่วมมือเลี้ยงเด็กด้วยความเมตตาต่อไป ความเมตตาเกิดขึ้นไปทั่วหมู่บ้านเห็นได้จากที่ผู้หญิงที่คลอดลูกพร้อมกันต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ผู้หญิงที่มีฐานะดีก็ช่วยเหลือเรื่องเงินทองหรือข้าวของแก่ผู้หญิงที่มีฐานะยากจน ไปมาหาสู่เอาอกเอาใจกัน ช่วยเลี้ยงลูกให้กัน เป็นต้น

นอกจากเรื่องนี้จะสะท้อนให้เห็นความเมตตาของชาวบ้านในสังคมชาวพุทธแล้วนั้น ผู้เขียนยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องความเมตตาของพระสงฆ์ที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งอยู่เหนือความรักของมารดาอีกด้วย จากเรื่องจะเห็นได้ว่าแม้เด็กต่างดาวจะไม่กราบไหว้แสดงความเคารพนับถือหลวงพ่อดิม แต่ก็มีหัวใจและเชื่อฟังหลวงพ่อดิม ยอมที่จะมีวิสาสะพูดคุยและตอบคำถามของหลวงพ่อดิม ผิดกับการแสดงออกต่อผู้เป็นแม่ซึ่งเด็กต่างดาวทั้งหมดแทบจะไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ เลย ผู้เขียนได้บรรยายถึงความเมตตาที่หลวงพ่อดิมมีต่อเด็ก และปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อหลวงพ่อดิมว่า

สาววัตรสุทัศน์เข้าวัดไปขลุกอยู่บนกุฏิหลวงพ่อดิม ซึ่งเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นคนคนเดียวในบางเพลง ที่มีเมตตาต่อคนที่เกิดมาพร้อมกัน ๒๑๔ คนนั้นมาตลอด และคงจะเป็นเพราะความเมตตาในใจ ที่ทำให้หลวงพ่อดิมไม่มีความสงสัย หรือไม่มีนิเวศใดๆ เกี่ยวกับคนพวกนี้ มองเห็นว่าเป็นเด็กธรรมดาสามัญ ซึ่งออกจะมีความคิดเห็นนอกกรอบทางไปบ้าง และถึงแม้จะโตเร็วไปบ้างอะไรบางอย่างก็ไม่ใช่ของแปลกประหลาดอันใด คงควรแก่ความเมตตาของหลวงพ่อดิมนั่นเอง และคน ๒๑๔ คนนี้ ก็ดูเหมือนจะเข้าใจและเห็นในความเมตตาของหลวงพ่อดิม เพราะในขบวนคนทั้งบางเพลงแล้ว คนพวกนี้รู้สึกว่าจะเข้าหาหลวงพ่อดิม และมีความสนิทสนมพูดคุยอะไรต่างๆ กับหลวงพ่อดิมมากกว่าที่เข้าพูดกับคนอื่น บางคืนปรากฏว่าก็มีคนพวกนี้

ขึ้นไปนั่งคุยบนกุหลองพอทั้งผู้ชายและผู้หญิงเป็นจำนวนหลายสิบคน บางคืนก็มีเพียงน้อยคน ทั้งที่คนพวกนี้เขาไม่ได้เคยแสดงความเคารพหลวงพ่อย่างที่คนทั้งปวงเคารพกราบไหว้เลย เขาติดต่อกับหลวงพ่อบริเวณที่หลวงพ่อบุคคลนั้นเหมือนกัน แต่เป็นคนทีพูดจากันได้อย่างที่ไว้วางใจกันได้มากกว่าคนอื่นเท่านั้น

(หน้า ๑๘๖-๑๘๗)

หากวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความรักของมารดากับความเมตตาของพระสงฆ์ พบว่าความเมตตาของหลวงพ่อนั้นเกิดอย่างไม่มีความสงสัยหรือนิเวศน์ใดๆ เกี่ยวกับเด็กพวกนี้ เป็นความรักที่ให้แก่สรรพสัตว์ทั่วไป แต่ความรักของแม่เกิดจากความรู้จักว่าลูกเป็นของแม่ ดังนั้นแม่จึงห่วงหา พยายามเลี้ยงดูและปกป้องรักษา ลูก ลูกรู้ว่าแม่รักตนจึงรักแม่ตอบด้วยเหตุนี้ แต่เมื่อลูกโตขึ้นความรักของลูกที่มีต่อแม่ก็เริ่มเลือนรางหายไป สรุปได้ว่าความรักของแม่นั้นเป็นธรรมชาติ แต่เมตตาของพระไม่มีสิ่งใดมาบังคับ เด็กต่างดาวจึงรู้สึกว่าหลวงพ่อบุคคลนี้เป็นอิสระต่อพวกตน ผู้ใหญ่นุกูญเทียมได้เคยปรารภขึ้นว่า

“...หลวงพ่อก็คือเมตตาท่านสูง ผมเคยเห็นเวลาท่านลงมาจากกุฏิ มานั่งเล่นหรือเดินเล่นที่ลานวัด ท่านจะเดินไปไหน นกกระจอกยังไม่ตื่นเลยครับ เวลาท่านนั่งเล่นได้ตื่นไม่ใหญ่หน้ากุฏิท่าน สัตว์พวกกระรอกกระต๊ามันยังลงมากินถั่วหรืออะไรที่ท่านเอาติดตัวมาด้วย”

(หน้า ๑๑๗)

อาจารย์สมศักดิ์มองว่าการที่เด็กต่างดาวเชื่อฟังคำสั่งของหลวงพ่อนั้น เป็นเพราะเห็นถึงความเมตตาของหลวงพ่อบุคคลนี้ที่ไม่มีเรื่องส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเล่าถึงประสบการณ์ของตัวเองว่า

“ผมเองก็เคยเป็นลูกศิษย์วัดมาก่อน...เคยอยู่กับพระที่ท่านเป็นอาจารย์ ได้รับความเมตตาจากท่านมากมาย สุดท้ายจะกล่าวถึงได้หมด ที่เป็นเนื้อเป็นตัวมาทุกวันนี้ ก็เพราะความเมตตาของท่าน แต่ความเมตตาของพระนั้น ผมรู้สึกว่า ท่านทำแกสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ท่านมิได้ทำเฉพาะแก่ตัวผม เพราะฉะนั้นผมจึงไม่รู้สึกว่ามีความผูกพันอะไรพิเศษหรือจะต้องกตัญญูพิเศษต่ออาจารย์ ความเมตตาที่บริสุทธิ์ไม่มีเรื่องส่วนตัวเกี่ยวข้องนี้แหละครับ ที่ทำให้อาจารย์สั่งให้ผมทำอะไรผมทำทั้งนั้น โดยไม่ได้ตามหรือโต้เถียง”

(หน้า ๑๑๙)

อาจารย์ศิริได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า ความเมตตาของพระสงฆ์มีคุณค่ามากกว่าความรักของมารดา ดังเหตุผลที่ว่า

“...เราเห็นว่า ความรักของแม่นั้นมีคุณค่าน้อยกว่าความเมตตาของพระ...ความรักของแม่นั้นเป็นความรักของคนซึ่งมีต่อบุตร ซึ่งในกรณีนี้ คนก็เหมือนกับสัตว์ทั้งปวงในโลก ที่ธรรมชาติบังคับให้ต้องมีความรักต่อกุของตน ความรักของแม่จึงเป็นธรรมดา ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และจะไม่เกิดขึ้นก็ไม่ได้ เพราะธรรมชาติบังคับ แต่เมตตาของพระนั้น ไม่มีสิ่งใดที่ธรรมชาติเข้ามาบังคับเลย พระท่านมีเมตตาต่อสรรพสิ่งทั้งปวง และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เพราะท่านเป็นพระ เพราะท่านอยู่ในศีลในวินัยและในพรตของท่าน ซึ่งทุกวันนี้เมื่ออำนวยความสะดวกของท่านตั้งอยู่ในความเมตตา ความเมตตาของพระจึงเป็นอิสระ ไม่มีสิ่งใดบังคับ และไม่เลือกว่าจะต้องเป็นลูกเป็นหลานของตน หรือเป็นมิตรเป็นสหายของตนสักแต่ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตแล้ว พระท่านเมตตาทั้งหมด จะเป็นเพราะเหตุนี้กระมังที่สำหรับเด็กเหล่านี้ เมตตาของพระจึงมีน้ำหนักมากกว่าความรักของแม่”

(หน้า ๑๒๔-๑๒๕)

๑.๗ สมาธิ

สมาธิ เป็นหลักปฏิบัติธรรมในเรื่องไตรสิกขาซึ่งประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นธรรมะที่ควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีการศึกษาที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

สมาธิ แปลว่า ตั้งใจมั่น หรือ ความตั้งมั่นแห่งจิต สมาธิเป็นผลจากการฝึกจิต ซึ่งมีกรรมวิธีต่างๆ ถึง ๔๐ วิธี แต่ส่วนมากมักจะนึกถึงสมาธิตามรูปแบบ คือ การนั่งนิ่งๆ หรือนั่งหลับตา พร้อมทั้งท่องคำสั้นๆ เรียกว่าปริกรรมภาวนา (ก่องแก้ว เจริญอักษร ๒๕๔๑: ๓๕-๓๗) ซึ่งก็ให้ผลได้ดี

ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง ได้กล่าวถึงการนั่งสมาธิเพื่อทำจิตให้สงบ ดังในตอนแม่ชีพรสอนให้แม่ชีสงวนซึ่งมาบวชเพราะอกหักในความรักหมั่นนั่งสมาธิเพื่อจิตจะได้สงบ และปลดทุกข์ไปได้บ้าง ดังในบทสนทนาที่ว่า

“ที่แม่สอนให้นั่งสมาธินั้น ทำให้ใจสงบลงได้บ้างหรือเปล่า ทุกซ็อนที่หอบเอามาจากบ้านนั้น พอจะปลดเปลื้องได้บ้างหรือไม่”

“ที่แม่สอนให้ฉันมีประโยชน์มาก ฉันระลึกถึงพระเดชพระคุณแม่จริงๆ แต่ฉันคงจะเป็นที่มิไรมีกรรมสะสมไว้มาก พอทำสมาธิอย่างแม่ว่า จิตใจก็สงบ

ไปได้พักหนึ่ง ระหว่างที่ยังอยู่ในสมาธิ แต่พอออกจากสมาธิแล้ว จิตใจก็กลับไป
เศร้าหมองอย่างเดิม ไม่ได้มีอะไรดีขึ้นเลย”

“สงวนต้องให้เวลาตัวเองให้มาก ของอย่างนี้จะให้ได้ผลเร็วเห็นจะไม่ได้
สงวนต้องมีความเพียร ค่อยทำค่อยไป ยึดในสมาธิไว้ให้อยู่ แล้วก็นั่นทำอย่าให้
ขาด นานเข้าแม้คิดว่าจิตใจสงวนก็คงจะผ่องใสขึ้นมาเอง ไม่เป็นไรหรอก”

(หน้า ๑๓)

หรือตอนที่หลวงพ่อดิเรกสอนให้สรวัดรูปที่ศรัทธาสมาธิ เพื่อให้ใจสงบ
หายฟุ้งซ่าน

“...เวลาท่านสรวัดรูปมีจิตใจเบือหน่ายหรือฟุ้งซ่าน คิดมากอะไรขึ้นมา
แล้ว ก็ขอให้นิ่งเฉยๆ อยู่ที่ไหนก็ได้ แล้วก็สวดนโมในใจ ๓ จบ ถ้าจิตใจมันยังไม่
สงบก็สวดอีก ๓ จบ ว่ามันเรื่อยๆ ไป ไม่กี่จบหรอก จิตใจมันก็สงบเอง
นั่นแหละที่ท่านเรียกว่าสมาธิ”

.....

สรวัดรูปหันหน้าไปทางม้าหมู่ที่ตั้งพระพุทธรูปบนกุฏิหลวงพ่อก้มลง
กราบ ๓ หน แล้วก็ยกมือขึ้นพนมสวดนโมด้วยเสียงธรรมดา ๓ จบ แล้วก็นิ่ง
อยู่พักหนึ่งแล้วจึงพูดขึ้นว่า

“จริงครับหลวงพ่อก หลวงพ่อดิเรกสอนผมถูกต้องแล้ว ระหว่างที่ผมสวดนโมและ
นั่งนิ่งๆ ต่อไปอีกพักหนึ่ง จิตใจผมหมดกังวล หมดเรื่องยุ่งยากที่มันมาทวนใจ
และสงบได้จริงๆ อย่างนี้หรือครับที่เรียกว่าสมาธิ?”

“ก็ไม่ถึงขนาดนั้นหรอก...แต่ก็เป็นวิธีที่ทำให้ใจสงบได้อย่างหนึ่ง หรือจะ
เรียกว่าสมาธิขั้นต่ำก็คงจะได้ครับมัง”

(หน้า ๑๓๙-๑๔๐)

จากหลักธรรมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงนี้ เป็นเพียง
ส่วนหนึ่งของธรรมะอีกหลายประการในพุทธศาสนา และนวนิยายเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็น
ว่าธรรมะนั้นเป็นสิ่งที่ดีช่วยให้สังคมสงบสุข การที่สังคมชาวพุทธอย่างหมู่บ้านบางเพลง
อยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย รักใคร่เกื้อกูลกัน ก็เป็นเพราะชาวบ้านใช้ธรรมะเป็นหลัก
ในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

๒. พุทธศาสนพิธี

ในสังคมชาวพุทธ ประชาชนผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาย่อมต้องการประกอบกิจกรรมทางศาสนา หรือเรียกว่า พุทธศาสนพิธี ซึ่งเป็นกรกระทำที่ก่อให้เกิดความศรัทธา และเพิ่มความน่าไว้นับถือแก่ผู้ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ ไหว้พระ หรือการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงนี้มีพุทธศาสนพิธีที่สำคัญปรากฏอยู่ด้วยกัน ได้แก่ การไหว้พระ การกราบพระ และการสวดมนต์

๒.๑ การไหว้พระและการกราบพระ

ในเรื่องนี้มีตัวละครสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ นั่นก็คือ หลวงพ่อเดิม ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดบางเพลง ท่านเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธาเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านไปพบปะพูดคุยกับหลวงพ่อ ย่อมต้องมีการกราบไหว้อันเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธ และด้วยใจที่ศรัทธาต่อหลวงพ่ออย่างแท้จริง การกราบหรือไหว้พระถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ชาวพุทธทุกคนพึงกระทำ ใครไม่กระทำย่อมถูกมองว่าเป็นผู้ไร้มารยาท แต่สำหรับเด็กต่างดาว ๒๑๔ คนนั้น เมื่อเริ่มแรกเด็กเหล่านี้ไม่เคยไหว้พระ เพราะไม่นับถือพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ เด็กเหล่านี้ก็ไม่เคยแสดงความเคารพ กลับทำตนเหมือนกับว่าเป็นผู้ที่อยู่เสมอกัน คำบรรยายของผู้เขียนกล่าวไว้ว่า

...หลวงพ่อเดิมเดินลงมาจากบนกุฎิตามวิสัยของท่าน ก็ได้พบกับเด็ก ๔ คน เป็นผู้ชาย ๒ คน ผู้หญิง ๒ คน นั่งเรียงแถวกันอยู่ที่ลานหน้าบันไดกุฎิ เมื่อเห็นหลวงพ่อเดิมลงมาจากกุฎิมา เด็กพวกนี้ก็พยักหน้าด้วย แต่ไม่ยกมือไหว้ หลวงพ่อเดิมก็ได้แต่นึกในใจว่าเด็กพวกนี้มันลูกใครหนอ พ่อแม่มันช่างไม่สอน กิริยามรรยาทกันเสียเลย เห็นพระก็ไม่ไหว้

(หน้า ๗๒)

...คนพวกนี้เขาไม่ได้แสดงความเคารพหลวงพ่ออย่างที่คนทั้งปวงเคารพกราบไหว้เลย เขาติดต่อกับหลวงพ่อเหมือนกับว่าหลวงพ่อเป็นคนเสมอกัน...

(หน้า ๑๘๗)

ต่อมาเมื่อเด็กเหล่านี้ได้ใกล้ชิดคลุกคลีอยู่กับหลวงพ่อ รับรู้ถึงความเมตตาของพระสงฆ์ที่มีต่อสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ไม่เว้นแม้แต่พวกของตน และเห็นถึงสังขารใน

พุทธศาสนาดังที่หลวงพ่อดีสอนไว้ จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ยกมือไหว้พระและกราบพระด้วยจิตที่บริสุทธิ์จริงใจ ดังในตอนท้ายของเรื่องที่ได้กล่าวความรวมกันเพื่อลาหลวงพ่อดี เด็กเหล่านั้นแสดงกิริยาเช่นเดียวกับที่ชาวพุทธกระทำกัน

...เห็นสมพรและเด็กที่มาอยู่วัดอีก ๓ คนขึ้นมาคุกเข่าพนมมืออยู่บนกุฏิ...
เด็กก็ลงกราบ ๓ หนอย่างกับกราบพระ แล้วนั่งพับเพียบพนมมืออยู่ หลวงพ่อดี
เต็มประหลาดใจในมรรยาทของเด็กจนพูดไม่ออก...

...แลเห็นพวกนั้นชุมนุมกันอยู่ ทุกคนนั่งคุกเข่าพนมมือ...พอหลวงพ่อดี
ลงไปยืนเรียบร้อยแล้ว ทั้ง ๑๕๑ คนนั้น ก็ลงกราบพร้อมกัน ๓ ครั้งแล้วนั่งพนม
มืออยู่

(หน้า ๒๐๗-๒๐๘)

๒.๒ การสวดมนต์

การสวดมนต์เป็นกิจของพระสงฆ์และของฆราวาสด้วยเช่นกัน พุทธศาสนิกชนควรที่จะท่องบทสวดมนต์บางบทที่สำคัญให้ได้ การสวดมนต์นี้อาจใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตร หรือสวดมนต์เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเพื่อการฝึกจิตให้มีสมาธิ การสวดมนต์เป็นศาสนพิธีที่ให้ผลดียิ่งแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะทำให้เกิดมงคลแก่ตนเอง อีกทั้งขณะสวดมนต์จิตใจผู้สวดจะเกิดความสงบ ไม่ฟุ้งซ่านอีกด้วย

ในตอนที่มีแม่ชีทั้ง ๔ คน เมื่อรู้ว่าตนตั้งครุวัจจึงขอลาสิกขา โดยพิธีกรรมในตอนนี้ ต้องมีการสวดมนต์ด้วย ผู้เขียนได้บรรยายไว้ว่า

แม่ชีพรลุกขึ้นนั่งแล้วกราบหลวงพ่อดี ๓ หน แล้วคุกเข่าพนมมือ อาราธนาศีล & เป็นภาษาบาลีอย่างชัดถ้อยชัดคำ เมื่อแม่ชีอาราธนาศีลแล้ว หลวงพ่อดีตั้งนโม ๓ จบให้แม่ชีทั้ง ๔ คนว่าตาม และให้ศีล ๕ ซึ่งแม่ชีทั้ง ๔ คนก็รับศีล ๕ เป็นอันว่าขาดจากศีล ๑๐ เป็นอุบาสิกาธรรมดาที่อยู่ในศีล ๕ เท่านั้น เสร็จรับศีลแล้วแม่ชีทั้ง ๔ คนก็ลงกราบหลวงพ่อดีด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วลงจากกุฏิหลวงพ่อดีไป

(หน้า ๓๓)

หลวงพ่อดีให้สรวัดตรัสผู้คนที่ฝึกสมาธิด้วยการสวดมนต์ โดยเริ่มฝึกจากการสวดนโม ๓ จบ แล้วนั่งนิ่งๆ อยู่พักหนึ่ง แล้วก็ได้ผลจริงดังที่สรวัดตรัสกล่าวกับ

หลวงพ่อบอกว่า

“...ระหว่างที่ผมสวดมนโมและนั่งนิ่งๆ ต่อไปอีกพักหนึ่ง จิตใจผมหมดกังวลหมดเรื่องยุ่งยากที่มันมากวนใจและสงบได้จริงๆ อย่างนี้หรือครับที่เรียกว่าสมาธิ?”

“ก็ไม่ถึงขนาดนั้นหรอก” หลวงพ่อตอบ “แต่ก็เป็นวิธีที่ทำให้สงบได้อย่างหนึ่ง หรือจะเรียกว่าสมาธิขั้นต่ำก็คงจะได้กระมัง ทำอย่างนี้แล้ว ถ้าสารวัตรต้องการจะคิดอะไรต่อไป ก็คิดต่อไปจากนี้ คนบางคนที่อาตมารู้จัก แถบบอกว่าแก่นับถือศาสนาพุทธเพียงแค่นี้ คือสวดมนโม ๓ จบ แล้วก็แล้วกัน นี่จะสวดเมื่อไรก็สวด อาตมาสังเกตดู แกก็เป็นคนอยู่ในศีลในธรรมดี หาที่ติแกไม่ได้ เลยออกจะต้องยอมรับว่าแกปฏิบัติถูกต้องของแกอยู่แล้ว”

(หน้า ๑๗๙-๑๘๐)

ในตอนท้ายเรื่อง หลวงพ่อให้เด็กต่างดาวทั้งหมดสวดมนต์ เพื่อเป็นการรับไตรสรณคมน์ ถือเป็นกรเริ่มต้นเข้าสู่ศาสนาพุทธ บทสวดมีว่า

“พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ”

เมื่อหลวงพ่อบอกได้ยินคนทั้งหมดนั้นว่าตาม รับไตรสรณคมน์ หลวงพ่อก็อวต่อไป

“ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัณฺปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ...”

(หน้า ๒๐๙)

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนพิธีเป็นสิ่งสำคัญในการธำรงพระพุทธานุศาสน เป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนควรกระทำอยู่เป็นนิตย์ เพราะนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเชื่อและศรัทธาในศาสนาแล้ว ยังส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่นอีกด้วย

๓. บทบาทของพระสงฆ์

ในศาสนาพุทธนั้นวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการให้บริการแก่สังคม ทั้งการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ด้านพิธีกรรม หรือการปกครองคนในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบ มั่นคง และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข

วัดนั้นเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม สังคมไทยในอดีตหรือในชนบทอีกหลายแห่งในปัจจุบันถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นทั้งโรงเรียน สถานที่แสดงมหรสพ สถานที่พบปะสังสรรค์ของประชาชน ที่ประชุมของหมู่บ้าน ที่พักอาศัยของผู้เดินทาง หรือผู้ขัดสนชาติที่พึ่ง พิพิธภัณฑสถาน และอื่นๆ อีกมาก คนไทยจึงมีความผูกพันอยู่กับวัดและพระสงฆ์ ทุกข์ร้อนสิ่งใดก็ไปหาพระที่วัด อาจเพียงแค่ไประบายความทุกข์ หรือหวังให้พระช่วยชี้แนะ แก้ปัญหาที่เกินปัญญาของตนจะตัดสินใจได้ ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนในหลายด้าน ซึ่งจากการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ บทบาทผู้นำทางปัญญา และบทบาทผู้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

๓.๑ บทบาทผู้นำทางปัญญา

พระสงฆ์เป็นผู้ที่ต้องศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน และมีบทบาทในการเทศน์สั่งสอนอบรมพระ-เณร ลูกศิษย์วัด รวมถึงชาวบ้าน และต้องดำรงตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด ควรแก่การเลือกในสรีรวิธาน หลวงพ่อเดิมนั้นได้ชี้แนะและสั่งสอนชาวบ้านให้ศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้ปรากฏเป็นหลักธรรมต่างๆ ที่หลวงพ่อได้บอกเล่าแก่คนทั่วไป ท่านสอนให้คนในหมู่บ้านมีจิตเมตตาต่อเด็กต่างดาวทั้ง ๒๑๔ คนที่เกิดมา แม้จะเป็นเด็กที่ผิดปกติไปจากเด็กทั่วไปก็ตาม

เมื่อเด็กต่างดาว ๔ คน มาอาศัยอยู่กับหลวงพ่อที่วัด ท่านได้สอนให้เด็กเหล่านี้นับถือศาสนาพุทธ ท่านเล่าให้อาจารย์ศิริและศึกษานิกรอำเภอฟังว่า

“อาตมาเคยเรียกมันมาที่กุฏินี้เวลาค่ำๆ ทั้ง ๔ คน แล้วก็พยายามที่จะสอนให้มันนับถือศาสนาพุทธ ให้เห็นว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสัจจะของมัน สอนหลักง่าย ๆ ของศาสนาพุทธ เป็นพุทธประวัติบ้าง อื่นบ้าง อย่างที่เคยสอนเด็กอื่นๆ มาแต่ก่อน”

(หน้า ๙๔)

แต่เด็กพวกนี้ไม่เชื่อในพุทธศาสนา หลวงพ่อเล่าต่อว่า

“...เพราะเด็กแค่นี้ พอบอกว่าไม่เชื่อในทุกขอริยสัจ อาตมาก็เลยตะลึงไปครู่ใหญ่ แต่ตอนท้ายมันบอกขึ้นมาเอง ว่ามันไม่นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า เพราะเหตุว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องนอกประเด็นกับชีวิตในที่เดิมที่มันอยู่...”

(หน้า ๙๕)

ในเรื่องทุกขอริยสัจ ซึ่งเป็นสังขารของพระพุทธเจ้านี้ หลวงพ่อเป็นผู้ชี้ทางสว่างให้แก่เด็กต่างดาวจนเกิดปัญญารู้แจ้งด้วยตนเอง จากเดิมที่เด็กไม่เชื่อในเรื่องการแก่ การเจ็บ และการตาย ต่อมาเมื่อประสบเหตุของการสูญเสียสมาชิกของตน ทำให้เด็กเหล่านี้เกิดความหวาดกลัว และกลับไปถามหลวงพ่่ว่าเพื่อนเป็นอะไร หลวงพ่อจึงอธิบายความเจ็บและตายนั้นให้เข้าใจว่าย่อมเกิดขึ้นกับทุกคน หลังจากนั้นเด็กที่เหลือทั้งหมดเริ่มเปิดใจยอมรับธรรมะที่สำคัญนี้ด้วยใจศรัทธา หมัดความหวาดกลัวเพราะเข้าใจได้ว่าความเจ็บและความตายเป็นของธรรมดา

ความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้มีปัญญา สามารถชี้แนะ และเป็นผู้นำทางความคิดได้นั้น มีปรากฏในคำพูดของนายอำเภอซึ่งแม้ว่าจะเป็นผู้มีการศึกษาแต่ก็ให้ความยกย่องปัญญาของหลวงพ่อบริเวณนี้ยิ่งกว่าตน

“เวลาก็บ่ายจนจะค่ำอยู่แล้ว หลวงพ่อจะต้องสวดมนต์ทำวัตร...แต่จะต้องขอกราบเรียนหลวงพ่อไว้ว่า ถ้ามีปัญหานั้นใด หรือมีข้อสงสัยอันใด พวกกระผมหมดปัญญาที่จะพิจารณาหรือหาทางอธิบายได้ พวกกระผมก็เห็นจะต้องมารบกวนหลวงพ่เพื่อขอคำปรึกษาหารืออีก เพราะหลวงพ่เป็นผู้ที่มีอายุสูงกว่า พวกกระผมในบางเพลงนี้ และเป็นผู้ที่ทรงคุณ มีศีลมีปัญญามากพอจะเป็นที่พึ่งแก่พวกกระผมได้”

(หน้า ๓๙๔-๔๐๐)

๓.๒ บทบาทผู้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

นอกจากพระสงฆ์จะเป็นผู้ชี้ปัญญาทางธรรมให้เกิดแก่ประชาชนแล้ว ยังเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชนผู้มีทุกข์ร้อนทางใจอีกด้วย พุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์ของความสงบ ร่มเย็น คนเราเมื่อเกิดทุกข์มักนึกถึงวัดและพระ เมื่อไม่สบายใจก็จะเข้าวัด อาจจะไปพึ่งเทศน์ฟังธรรมให้ใจสบาย ใช้หลักธรรมะเป็นเครื่องปลอบประโลมความทุกข์ หรืออาจต้องการความสงบเยียบร่มเย็นของวัดเป็นที่พักกายเพื่อให้ใจสงบ วัดจึงเป็นที่ที่หลายคนหนีร้อนเพื่อมาพึ่งเย็นโดยไม่จำกัดชนชั้นวรรณะ ในเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีความผูกพันกับหลวงพ่อบริเวณนี้อย่างมาก เมื่อมีทุกข์ร้อนอันใดก็มักนึกถึงหลวงพ่ จะเห็นว่าตัวละครในเรื่องหลายตัวมักจะไปพบหลวงพ่เสมอเมื่อเกิดความไม่สบายใจ เพราะเชื่อว่าการได้สนทนาและฟังคำปลอบประโลมด้วยหลักธรรมะของหลวงพ่จะช่วยให้ความวิตกกังวลหรือความทุกข์

ผ่อนคลายเบาบางลงได้ อย่างเช่นเมื่อสารวัตรสุทัศน์เกิดความไม่สบายใจในเรื่องที่เด็กต่างดาวทำตัวเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน ดูแลทุกข์สุขชาวบ้าน ปรามปรามโจรผู้ร้ายเพื่อให้ชาวบ้านนับถือกราบไหว้และเกรงกลัวต่ออำนาจของพวกตน คดีความต่างๆ ไม่เกิดขึ้น จนตำรวจว่างงาน ไม่มีอะไรทำ ทำให้ความฟุ้งซ่านหรือความกังวลต่างๆ ตามรบกวนจิตใจของสารวัตร เขาจึงไปหาหลวงพ่อบุญ เมื่อหลวงพ่อบุญมาถึงกุฏิ เห็นสารวัตรนั่งคอยอยู่จึงถามขึ้นว่า

“วันนี้ท่านสารวัตรนี่ก็อย่างไรมานั่งอยู่ที่วัดนี้ แต่ก่อนก็เห็นมีภาระงานยุ่งไม่ค่อยจะมาวัด?”

“ก็นั่นแหละครับ แต่ก่อนผมมีงานยุ่ง แต่เดี๋ยวนี้งานการอะไรมันก็ไม่มี ผมก็เลยหันหน้าเข้าวัด ออกจะมาสนทนาธรรมะกับหลวงพ่อบุญ หาความรู้ในทางนี้ไว้หลายๆ จะได้เป็นบุญกุศลติดตัวไป”

“จะเริ่มที่ตรงไหนดีเล่าท่านสารวัตร?”

“ผมอยากจะมาถามหลวงพ่อบุญว่า คนที่ไม่มีงานการจะทำอย่างผมแต่มีเงินเดือนกินนั้น ควรจะทำอย่างไรกับจิตใจของตนเองบ้างครับ?”

“ก็เห็นจะต้องทำจิตใจของตนให้เป็นสมาธิ ไม่ให้ฟุ้งซ่าน” หลวงพ่อบุญเรียบๆ

“โอ๊ย!” สารวัตรร้อง “คนอย่างผมจะไปนั่งสมาธิได้อย่างไรครับ แล้วจะไปเรียนสมาธิกับใครที่เห็นผมก็ยังไม่รู้เลย หรือว่าหลวงพ่อบุญจะสอนให้ผม?”

(หน้า ๑๓๘-๑๓๙)

เมื่อสารวัตรได้ลองนั่งสมาธิตามที่หลวงพ่อบุญสอน ด้วยการสวดมนต์และนั่งนิ่งๆ ระยะเวลาหนึ่ง ก็พบว่าทำให้ใจของตนนั้นสงบได้จริงๆ

จะเห็นได้ว่าวัดและพระสงฆ์เป็นสิ่งที่เคียงคู่กับพุทธศาสนา เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ศาสนา พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางปัญญาให้แก่ชุมชน และเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน ดังนั้นหากพระสงฆ์สามารถดำรงตนให้อยู่ในศีล ยึดมั่นในวัตรปฏิบัติที่งดงาม และดำรงบทบาทที่ควรแก่ความเป็นสมณะ* ความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อสถาบันพุทธศาสนาย่อมไม่มีวันเสื่อมคลาย

ความสำคัญของพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง

จากการได้ศึกษาหลักธรรมในพุทธศาสนา พุทธศาสนพิธี และบทบาทของพระสงฆ์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลง จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทางพุทธศาสนาเหล่านี้มีความสำคัญต่อความสงบเรียบร้อย และความสามัคคีของคนในชุมชน โดยผู้เขียนได้เสนอผ่านความคิดของตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่อง นำไปสู่แนวคิดสำคัญของเรื่องที่ว่า สรรพสิ่งทั่วทั้งจักรวาลย่อมหนีสังขารในเรื่องทุกข์ขอรียสังขไม่พ้น กล่าวคือสิ่งมีชีวิตเมื่อมีเกิดแล้ว ย่อมมีความแก่ ความเจ็บ และความตายเป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีผู้ใดที่จะอยู่เหนือความจริงในข้อนี้ได้

เมื่อเริ่มเรื่องผู้เขียนกำหนดให้มนุษย์ต่างดาวถือกำเนิดขึ้นในโลกด้วยการให้ผู้หญิงบางเพลงเป็นผู้อุ้มท้องและคลอดออกมา แต่จากการที่เป็นสิ่งมีชีวิตที่มาจากนอกโลก ความคิดและพฤติกรรมจึงผิดแผกแตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไป ไม่มีศาสนา เชื้อมันแต่อำนาจพิเศษคือการใช้กระแสจิตของตนที่สามารถควบคุมทุกสิ่งได้ รวมถึงเชื่อในความเป็นอมตะของตนที่ไม่รู้แก่ รู้เจ็บ รู้ตาย แต่ต่อมาผู้เขียนได้นำสังขารในพุทธศาสนาเข้ามาทำลายความเชื่อที่ผิดของเด็กต่างดาว ด้วยการให้เด็กต่างดาวจำนวนหนึ่งเสียชีวิตด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ การลบล้างความเชื่อของเด็กต่างดาวด้วยการให้เด็กกลุ่มนี้เป็นผู้พบสังขารด้วยตนเอง เป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้เกิดความศรัทธาและเชื่อในพุทธศาสนาโดยไม่เคลือบแคลงสงสัย ดีกว่าการให้เชื่อตามคำสอน เพราะจากเรื่องจะเห็นได้ว่าหลวงพ่อดำเคยสอนพุทธศาสนาในเรื่องความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งแก่เด็กต่างดาวแล้ว แต่ไม่สามารถทำให้เด็กต่างดาวเข้าใจและเชื่อตามได้ ดังนั้นการให้ตัวละครสำคัญอย่างเด็กต่างดาวที่เคยมีความคิดขัดแย้งกับพระสงฆ์และคนทั่วไปในเรื่องของพุทธศาสนาได้ประสบความเจ็บและตายด้วยตนเอง จึงเป็นการเรียนรู้หลักธรรมเรื่องของทุกข์ขอรียสังขที่ตีที่สุด และเป็นทางออกในการขจัดความขัดแย้งระหว่างเด็กต่างดาวและชาวบ้านได้อีกด้วย

หลักธรรมในพุทธศาสนาและพุทธศาสนพิธีที่ปรากฏในเรื่องมีความสำคัญต่อการนำเสนอสารของผู้เขียน เพราะการที่คนเราจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์นั้น นอกจากจะต้องมีใจที่ศรัทธาและยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว

* สมณะ แปลว่า ผู้สงบกิเลสแล้ว

การแสดงออกทางกายก็เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงว่าเป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์ นั่นคือ การแสดงเคารพต่อพระพุทธรูปที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระศาสดา รวมถึง พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ศาสนา คนไทยมีวิธีแสดงความเคารพและศรัทธาด้วยการกราบไหว้ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้การสวดมนต์ก็เป็นกิจที่สำคัญที่ทำให้ผู้นับถือศาสนาพุทธได้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยอยู่เสมอ การที่พุทธศาสนิกชนยังเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รู้จักกราบไหว้บูชารูปเคารพและพระสงฆ์ อีกทั้งสามารถจดจำบทสวดที่สำคัญได้ย่อมแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนายังมีความสำคัญต่อสังคมไทย และเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

ผู้เขียนได้กำหนดพฤติกรรมของเด็กต่างดาวทั้ง ๒๑๔ คน ทำตัวแปลกแยก ออกจากสังคมของหมู่บ้านบางเพลง ติดต่อกับหาแต่พวกเดียวกันเอง แทบจะไม่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านคนอื่น แม้แต่ผู้หญิงบางเพลงที่เป็นผู้ให้กำเนิด เด็กเหล่านี้ก็ไม่สนใจหรือแสดงความสัมพันธ์เช่นแม่ลูกธรรมดาทั่วไป มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ และมีการกระทำที่แปลกประหลาด เช่น ใช้กระแฉิตคุยกัน ในพวกเดียวกัน มักไปรวมตัวกันในยามค่ำคืน กินเนื้อสัตว์ดิบ พฤติกรรมเหล่านี้สร้างความหนักใจ และหวาดกลัวให้แก่ผู้เป็นพ่อแม่ และคนในหมู่บ้านอย่างมาก และยิ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่คนในหมู่บ้านเสียชีวิตอย่างมีเงื่อนงำ รวมถึงสัตว์ในหมู่บ้านหายไปจำนวนมากจนไปพบซากในภายหลัง ความขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้านที่มีต่อเด็กต่างดาวยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น แต่ก็ไม่มีใครกล้าปะทะกับเด็กกลุ่มนี้อย่างใจแจ้ง เป็นเพียงการแสดงความไม่พอใจกันในกลุ่มอย่างเจียมๆ เนื่องจากเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์ที่เหนือคนสามัญ อีกทั้งเด็กต่างดาวก็เป็นลูกเป็นหลานของคนในหมู่บ้านบางเพลงทั้งสิ้น ความรักความเมตตาอันเกิดจากความเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขจึงยังมีอยู่

ในเวลาต่อมาเด็กต่างดาวได้ใช้กระแฉิตช่วยหมู่บ้านให้รอดพ้นจากน้ำท่วม และช่วยดับไฟที่ไหม้โรงสี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่พอใจและเกิดความนับถือศรัทธาในอำนาจพิเศษ แต่ความหวาดกลัวและหวาดระแวงที่ชาวบ้านมีต่อเด็กต่างดาวก็ยังคงอยู่ เกรงว่าภัยจะมาถึงตัวหากทำให้เด็กต่างดาวเกิดความไม่พอใจ ตัวละครสำคัญในเรื่องต่างไม่พอใจในพฤติกรรมของเด็กต่างดาว เพราะรู้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของเด็กต่างดาวที่ทำดีต่อชาวบ้านเพื่อหวังผลในการครองโลก ดังที่อาจารย์ยุพาวิเคราะห์ว่า

“...คนพวกนี้เขาจะครองโลกด้วยความกลัวของชาวโลกเป็นมูลฐาน ประกอบด้วยความเชื่อถือและความนับถือในอิทธิฤทธิ์ต่างๆ ที่เขาสามารถจะทำ คุณความดีทำประโยชน์ให้ได้ เขาเป็นว่าทั้งกลัวและทั้งนับถือก็แล้วกัน...”

“ແປລว่า ถ้าหากว่าคนพวกนี้เขาสามารถครองโลกได้จริง คนอย่างเราๆ จะอยู่ต่อไปไม่ได้ใช่ไหม?”

“...คนพวกนี้เขาไม่มีปัญญาของเขาเองเฉพาะตัว แต่เขามีปัญญาซึ่งมาจาก แหล่งใหญ่ที่ไหนสักแห่งหนึ่งคอยบอกให้เขาทำแต่สิ่งที่ปัญญาอันนั้นต้องการ คนอย่างเราๆ มีปัญญาอยู่กับตัวของเราเอง ถึงคราวเข้า เขาก็คงไม่ยอมให้อยู่ได้ ต้องหาทางกำจัดเสียด้วยทางใดทางหนึ่ง”

(หน้า ๑๗๖)

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ความขัดแย้งในเรื่องก็ไม่บานปลายถึงขั้นทำลายกัน กลุ่มตัวละครสำคัญในเรื่องต่างเฝ้ารอดูความเป็นไปของสถานการณ์อย่างมีชั้นติธรรม กอปรกับความเมตตาที่ยังมีต่อเด็กเหล่านี้ อีกทั้งหลวงพ่อดิมซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านก็ยังขอให้ชาวบ้านมีเมตตาต่อเด็กต่างดาวในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตร่วมโลก เช่นเดียวกับที่หลวงพ่อก็ให้ความเมตตาแม้ว่าเด็กเหล่านี้จะไม่มีสัมมาคารวะแก่หลวงพ่อก็ตาม ดังที่หลวงพ่อดิมสอนธรรมะแก่สารวัตรสุทัศน์ว่า

“...ศาสนาพุทธของเรานี้เก่าแก่...ประดุจดั่งไม้ใหญ่มีกิ่งก้านร่มเงามาก จึงเป็นที่อาศัยของบรรดาสัตว์ทั้งหลายได้มาก ไม่ว่าจะเป็นกต่างชนิด หรือ กระรอก กระแต และสัตว์อื่นๆ ทั้งหมดนี้ ถึงจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร ก็ยังอยู่ได้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ คือ ศาสนาพุทธต้นนั้นแหละ จะไปรังเกียจเขาได้อย่างไร?”

“ก็เด็กพวกนี้มันถึงกับบอกหลวงพ่อดิมว่า มันไม่เชื่อถือในอริยสัจ ไม่นับถือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วหลวงพ่อดิมก็ยังปล่อยให้มันอยู่ตามสบายอย่างนั้นหรือครับ?”

“ก็อย่างนั้น” หลวงพ่อดิมว่า “มันจะเชื่อจะถืออย่างไรของมัน มันก็ยังเป็น สัตว์มีชีวิต ซึ่งเราทุกคนจำเป็นจะต้องให้ความเมตตา...”

(หน้า ๑๘๐)

ความขัดแย้งได้คลี่คลายลง เมื่อเด็กต่างดาวรู้ซึ่งถึงสังขารของชีวิตว่าตนนั้น ไม่ได้ยู่เหนือคนอื่นฯ เลย เพราะมีความแก่ ความเจ็บ และความตายร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นกับทุกสรรพสิ่ง แม้สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในดาวของตนก็ต้องเผชิญกับสังขารข้อนี้เช่นกัน

นั่นคือความเสื่อมของผู้หญิงที่ดาวของตนซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกันจนไม่สามารถให้กำเนิดพวกตนได้ จึงต้องนำมาปล่อยให้เกิดและเติบโตที่โลกมนุษย์ แต่ถึงกระนั้นก็ยังหนีทุกข์ขอรหัสไขไม่พ้น ซึ่งเห็นได้จากการเสียชีวิตของเพื่อนจำนวน ๖๓ คน ดังนั้นความทะนงตนในอำนาจว่าสามารถควบคุมชีวิตและทุกสิ่งได้จึงหมดลง เหตุการณ์ตอนนี่เองที่ทำให้เด็กต่างดาวเกิดความเข้าใจและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การแสดงออกต่อหลวงพ่อด้วยการคุกเข่าพนมมือ และกราบอย่างที่ชาวพุทธทั่วไปกระทำกัน ย่อมแสดงให้เห็นว่าเด็กเหล่านี้เข้าถึงพุทธศาสนาทั้งกายและใจ การกราบพระและการร่วมสวดมนต์พร้อมกันเพื่อเป็นการรับไตรสรณคมน์ จึงเป็นพุทธศาสนพิธีที่สำคัญที่แสดงตนว่าได้ยอมรับนับถือศาสนาพุทธด้วยใจอันบริสุทธิ์ และพร้อมที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนโดยสมบูรณ์

การที่ผู้เขียนได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดสำคัญ และยังสอดแทรกพุทธปรัชญาต่างๆ ในระหว่างการดำเนินเรื่อง เพื่อชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนามีความสำคัญ และมีบทบาทอย่างมากในการดำรงอยู่ของสังคม นวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคมสามารถคลี่คลายได้ด้วยพุทธศาสนา การที่คนไทยซึ่งอยู่ในสังคมชาวพุทธอย่างหมู่บ้านบางเพลงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ แม้ว่าจะมีเรื่องไม่ตีเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เป็นเพราะคนในชุมชนรู้จักใช้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนามาควบคุมความคิดและจิตใจ เช่น การทำใจยอมรับเรื่องการตั้งครมด้วยหลักของกรรมและขันติธรรม การมีเมตตาต่อเด็กต่างดาวที่เกิดมา ไม่ใช่กำลังในการตัดสินปัญหา เป็นต้น อีกทั้งการที่สังคมมีวัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางความคิดและจิตใจให้แก่ชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเชื่อมั่นในพุทธศาสนาไม่เสื่อมคลาย

พุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้จัดเป็นพุทธศาสนาระดับชาวบ้านเป็นคำสอนที่เข้าใจง่าย เหมาะที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะจะเห็นได้ว่าหลักธรรมต่างๆ และพุทธศาสนพิธีที่ปรากฏในเรื่องเป็นหลักธรรมและวิธีการขั้นพื้นฐานที่คนทั่วไปสามารถปฏิบัติได้ และเห็นผลเป็นรูปธรรม เช่น การสร้างสมาธิด้วยวิธีการอย่างง่ายๆ คือการสวดมนต์ และนั่งนิ่งๆ ดังที่หลวงพ่อดิมสอนสรวัดสุทัศน์เมื่อยามที่ใจฟุ้งซ่านและเป็นทุกข์ บทสวดมนต์ที่ใช้ก็เป็นบทสวดอย่างง่ายๆ ที่ชาวพุทธทั่วไปรู้จักคือการสวดนโม ดังนั้นการสวดมนต์และการทำสมาธิจึงช่วยในเรื่องจิตใจได้

เป็นอย่างดี หรือการสอนให้มีเมตตาธรรมกับสิ่งมีชีวิตโดยไม่สร้างเงื่อนไข ดังเช่นที่ชาวบ้านมีเมตตาต่อเด็กในครรภ์ หรือการที่หลวงพ่อบุญมาสอนให้มีเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตทั้งมวล การที่ผู้เขียนเลือกนำเสนอพุทธศาสนาในลักษณะนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต หากกระทำได้ตามคำสอนผู้ปฏิบัติก็ย่อมพบกับความสุข และเมื่อคนในสังคมมีเมตตาต่อกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน และรู้จักให้อภัยกัน สังคมนั้นก็จะสงบสุข

ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท พุทธศาสนามีความสำคัญยิ่งกว่ากฎหมาย ดังจะเห็นได้จากในนวนิยายเรื่องนี้ที่กฎหมายไม่สามารถควบคุมหรือทำให้เด็กต่างดาวเกิดความเกรงกลัวได้ ในทางตรงกันข้ามเมื่อผู้รักษากฎหมายคือตำรวจทำให้เด็กต่างดาวไม่พอใจ เด็กเหล่านี้ก็ยิ่งแสดงความท้าทายอำนาจของรัฐด้วยการบุกโรงพักตั้งที่สารวัตรสุทัศน์ได้ประสบกับตนเอง ในตอนที่สารวัตรไปพบหลวงพ่อบุญมาที่วัด และขอให้หลวงพ่อบุญมาเรียกเด็กต่างดาว ๔ คนมาพบเพื่อสอบสวนว่ามีความเกี่ยวข้องกับคดีที่ดำเนินตายหรือไม่ แต่เด็กต่างดาวก็มีไม้ได้ตอบ จนเด็กต่างดาวที่เหลือเริ่มมารวมตัวกันที่วัดเพื่อกดดันให้สารวัตรคืนตัวเด็กทั้ง ๔ คน สารวัตรจึงต้องยกเลิกการสอบสวน เมื่อสารวัตรและตำรวจที่ติดตามมาอีกคนหนึ่งเดินมุ่งหน้ากลับไปโรงพัก เด็กต่างดาวทั้งหมดก็เดินตามและขึ้นไปจนถึงบนโรงพัก ยืนแออัดเต็มไปหมด และก่อความวุ่นวายด้วยการหยิบจับอาวุธของตำรวจมาลูบคลำ ทำท่าใช้อาวุธ เปิดเอกสารต่างๆ และดูอะไรไปทั่ว จากนั้นก็ลงจากโรงพักไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น เหตุการณ์ครั้งนี้สร้างความตกตะลึงให้แก่สารวัตรมาก และไม่สามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้ สารวัตรสุทัศน์ได้ร้องออกมาว่า

“เสริจมัน! เสริจมันจริงๆ! ถ้ามันยึดโรงพักเองง่ายๆ ได้ อย่างนี้ต่อไป มันยึดบ้านยึดเมืองแล้วจะทำอย่างไรกัน?”

(หน้า ๑๑๓)

ในทางตรงกันข้ามพุทธศาสนาสามารถควบคุมความประพฤติของเด็กต่างดาวได้มากกว่า แม้ว่าเด็กเหล่านี้จะไม่เคยกราบไหว้แสดงความเคารพต่อหลวงพ่อบุญมา แต่ก็ให้ความไว้วางใจและเชื่อฟังหลวงพ่อบุญมามากกว่าคนอื่นฯ ในหมู่บ้าน มักจะไปที่กุฏิเพื่อ

สนทนากับหลวงพ่อยู่เสมอ นั่นเป็นเพราะความเมตตาที่หลวงพ่มีต่อเด็กต่างดาว
ดังที่ครูจ้อยได้กล่าวว่

“...สารวัตรบอกให้เขาทำอะไรเขาไม่ทำ แต่พอหลวงพ่บอกเขาก็ทำโดย
ดี...”

“...ดิฉันคิดว่า เด็ก ๔ คนที่เชื่อฟังหลวงพ่แต่ไม่เชื่อฟังสารวัตรนั้นเป็น
เพราะหลวงพ่ท่านเมตตาเด็ก และเด็กก็รู้ว่าอยู่ในความเมตตาของหลวงพ่
ท่านว่าจะอะไรจึงทำตามแต่โดยดี”

(หน้า ๑๑๗)

นอกจากนี้เมื่อเด็กต่างดาวได้พบกับสังกรรมของชีวิตอันได้แก่ทุกขอริยสัง
นั้น จึงเกิดการยอมรับและเชื่อในพุทธศาสนา ความคิดที่จะปกครองคนในหมู่บ้านให้
อยู่ใต้อำนาจของตน หรือการครองโลกก็เป็นอันยุติลง เพราะพบว่าสภาพร่างกายของ
ตนไม่เหมาะที่จะอาศัยอยู่บนโลกมนุษย์ และได้เดินทางกลับไปยังดาวของตน สังคม
บางเพลงจึงกลับเข้าสู่ภาวะปกติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาที่สังคมยังรักษาความสงบสุข
ได้นั้นก็ด้วยพุทธศาสนานั่นเอง

จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน การที่บ้านเมือง
และสังคมจะมีสันติสุขได้นั้นจะต้องอาศัยพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมคนใน
สังคม การปลูกฝังในเรื่องของหลักธรรมทางพุทธศาสนา และพุทธศาสนพิธีต่างๆ ให้
อยู่ในจิตสำนึกของคนไทย ย่อมเป็นการสร้างรากฐานให้คนคิดดีและทำดี ความขัดแย้ง
ในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น หรือถ้าหากเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นในสังคม ก็จะสามารถคลี่คลาย
ปัญหาให้บรรเทาเบาบางลงได้ด้วยพุทธศาสนาเช่นกัน

นวนิยายเรื่องกาเหว่าที่บางเพลงได้แสดงภาพของสังคมชาวพุทธ ที่มีความศรัทธาใน
หลักธรรมของพุทธศาสนา รู้จักใช้ธรรมะควบคุมจิตใจและเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาหรือ
ดับทุกข์ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ดังนั้นสังคมบางเพลงจึงเป็นสังคมชนบทที่เรียบง่าย ผู้คนรักใคร่สามัคคี
ปรองดอง แม้จะประสบปัญหาพร้อมกันก็พร้อมที่จะใช้ปัญญาและหลักธรรมะเข้าแก้ปัญหา
โดยมีวัดและพระเป็นที่พึ่งทั้งด้านปัญญาและจิตใจ พุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้
เป็นเหมือนธรรมะระดับชาวบ้านที่ใช้สอนผู้อ่านให้เข้าใจธรรมะอย่างง่าย ๆ ได้เป็นอย่างดี และ
ชี้ให้เห็นว่าธรรมะนั้นเป็นสิ่งใกล้ตัว ควรที่จะเรียนรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต แม้

นวนิยายเรื่องนี้จะเป็นนวนิยายวิทยาศาสตร์ ที่มีกรกล่าวถึงเรื่องยานอวกาศและสิ่งมีชีวิตนอกโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่ทันสมัยอย่างมาก เป็นความคิดของนักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันที่พยายามแสวงหาคำตอบของสิ่งต่างๆ ในระบบสุริยจักรวาล แต่ผู้เขียนก็สามารถนำเอาพุทธศาสนาซึ่งมีอายุกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว มานำเสนอไว้ในเรื่องได้อย่างกลมกลืน จึงเป็นข้อยืนยันได้ว่าพุทธศาสนานั้นนอกจากจะเป็น "อภาลิโก" คือไม่ล้าสมัยแล้ว ยังมีความเป็นสากลอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว เจริญอักษร. *ความรู้เรื่องธรรมวิทยา*. ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- คิฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. *กาเหว่าที่บางเพลง*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, ๒๕๓๒.
- _____. *พระพุทธรศาสนาและโลกในพระพุทธรศาสนา*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, ๒๕๒๐.
- บุญมี แทนแก้ว. *พุทธปรัชญาเถรวาท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

สำนักหอสมุด